

BLENDLED LEARNING V ČESKÉM VYSOKOŠKOLSKÉM PROSTŘEDÍ PO PANDEMII COVID-19

BLENDLED LEARNING IN CZECH UNIVERSITY ENVIRONMENT AFTER THE COVID-19 PANDEMIC

Irena Prázová,^a Kateřina Turková,^b Barbora Drobíková^c

^a *Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova*

^b *Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova*

^c *Ústřední knihovna Univerzity Karlovy; Ústav informačních studií a knihovnictví, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova*

Abstrakt

Účel – Článek je výzkumnou studií věnující se výsledkům výzkumu týkající se způsobu využití blended learningu v českém vysokoškolském prostředí, a to nejen co se týká výuky samotné, ale i podpůrných služeb a aplikací ve vztahu k blended learningu mj. ve fakultních a univerzitních knihovnách. Proběhlá pandemie koronaviru a s ní spojená omezení naznačily, že blended learning lze použít jako formu univerzitního vzdělávání.

Design / metodologie / přístup – Za účelem zmapování využití a podpory blended learningu na českých univerzitách a v příslušných knihovnách bylo v druhé polovině roku 2022 realizováno kvantitativní online dotazníkové šetření (CAWI), do kterého se zapojili studenti (N = 4715), akademici (N = 1424) a knihovny z dvaceti českých vysokých škol a odborných pracovišť (N = 56).

Výsledky – Více než polovina studentů českých univerzit stále preferuje prezenční formu studia, další třetina však upřednostňuje studium kombinovanou formou (kombinaci prezenčního studia a studia v jiné formě). Většina akademiků je přesvědčena, že online výuka nemůže zcela nahradit klasickou prezenční výuku, kterou však po zkušenostech z koronavirové pandemie obohacují o jiné doplňkové formy. Studenti i akademici též ve velké míře preferují elektronické informační zdroje pro studium i výzkum. Co se týče zapojených knihoven, nabízejí jak podporu blended learningu, tak kurzy přímo postavené na jeho využívání. Limitací pro další rozvoj je především nedostatek prostor, které by mohly být k blended learningu využívány. Individuální studovny či místnosti, které jsou vhodné pro sledování online výuky, ale i odpočinkové zóny pro studenty a také prostory pro týmovou práci by využití blended learningu na českých univerzitách dle většiny respondentů významně zjednodušilo a zpříjemnilo.

Originalita / hodnota – Příspěvek shrnuje způsob využití blended learningu v českém vysokoškolském prostředí, přičemž potvrzuje význam výuky formou blended learningu. Upozorňuje taktéž na možné překážky a limity bránící dosažení plného potenciálu této formy vzdělávání na tuzemských univerzitách.

Klíčová slova: blended learning, vysokoškolské knihovny, vysokoškolské vzdělávání, pandemie Covid-19, kvantitativní online šetření

Abstract

Purpose – The article is a research study that deals with the results of research on the use of blended learning in the Czech university education environment, not only with regard to teaching itself, but also with support services and applications in relation to blended learning, including in faculty and university libraries. The ongoing coronavirus pandemic and the restrictions associated with it have proven that blended learning may be used within the university education system.

Design / methodology / approach – In order to map the use and support of blended learning at Czech universities and in relevant libraries, a quantitative online questionnaire survey (CAWI) was conducted in the second half of 2022, in which students (N = 4715), academics (N = 1424) and libraries from twenty Czech universities and research units (N = 56).

Results – More than half of Czech university students still prefer full-time study, while another third prefer combined study (combination of full-time study and study in another form). Most academics are convinced that online teaching cannot completely replace traditional face-to-face teaching, however, after the experience of the coronavirus pandemic, they enrich it with other additional forms. Students and academics also largely prefer electronic information sources for study and research. As for the participating libraries, they offer both support for blended learning and courses directly based on its use. The limitation for further development is primarily the lack of spaces that could be used for blended learning. According to the majority of respondents, individual study rooms or rooms suitable for watching online classes, as well as relaxation zones for students and spaces for teamwork, would make the use of blended learning at Czech universities significantly easier and more pleasant.

Originality / value – The paper summarizes the way blended learning is used in the Czech higher education environment, while confirming the importance of teaching in the form of blended learning. It also draws attention to possible obstacles and limits preventing the achievement of the full potential of this form of education at Czech universities.

Keywords: blended learning, university library, university education, Covid-19 pandemic, quantitative survey

ÚVOD

V posledních letech prochází vysokoškolské vzdělávání proměnou. Dochází k odklonu od čistě prezenční kontaktní výuky, která v některých případech může být nahrazena formami hybridními či distančními, jež mohou být doplněny e-learningem. Ke zrychlení tohoto trendu a jeho využití v praxi významně přispěl též nedobrovolný přechod do online světa v období pandemie Covid-19. Výše popsaná změna v systému a přístupu k výuce v oborech, kde je to možné a žádoucí, s námi zůstala jako pomyslné dědictví této doby (Attard & Holmes, 2022; Havránková & Dvořáková, 2022; Hill & Smith, 2023).

Jedním z intenzivněji se prosazujících způsobů vzdělávání je blended learning, který můžeme popsat jako kombinaci e-learningu a prezenčních (či synchronních) forem studia (Cronje, 2022). Tato smíšená forma může zahrnovat kombinaci výuky v učebně s exkurzemi v praxi, prací v laboratořích, ale též využití moderních technologií, webinářů, learning management systémů (LMS), Skype nebo videí (Antwi-Boampong & Bokolo, 2022; Eger, 2020). Díky pandemii Covid-19 došlo k pozvolné „normalizaci“ zmíněné formy vzdělávání (Hill & Smith, 2023, s. 301).

Cílem blended learningu by mělo být mimo jiné zpřístupnění výukových materiálů a umožnění větší flexibility ve studiu dle preferencí studujících. V univerzitním prostředí toto obvykle zahrnuje podporu a zapojení institucionálních knihoven, jež mohou poskytovat např. fyzické a elektronické zdroje, individuální a skupinové studovny, počítače, notebooky a jiná elektronická zařízení k zapůjčení (Green, 2022; Singh et al., 2021). Nezbytnou podmínkou pro naplnění potenciálu blended learningu je též digitální gramotnost, tedy zejména schopnost ovládat nástroje, jež jsou v rámci výuky používány, a prostředí, v němž je kurz, předmět nebo školení realizováno. Veškeré materiály a cvičení mimo přímou výuku by měly být náležitě připravené a v odpovídající kvalitě (srov. Singh et al., 2021). I v tomto ohledu je role univerzitních knihoven klíčová: školení, tvorba i publikace instruktážních materiálů a návodů bývají často v jejich gesci (Mahmood, 2021).

Již studie publikované v prvním desetiletí po začátku nového milénia v České republice i v zahraničí (např. Davis & Fill, 2007; Frydrychová Klímová, 2008; Švaříček & Zounek, 2008) potvrzovaly účinnost blended learningových kurzů, a to zejména ve srovnání s těmi založenými čistě na e-learningu. Zatímco některé schopnosti a znalosti se během samostudia nabývají složitěji či je to téměř nemožné (z důvodu náročnosti nebo nutnosti specifických podmínek),

kombinace přímé výuky s podpůrnými materiály poskytuje studujícím dostatečnou oporu a motivuje je i k vyhledávání nových informací nad rámec povinného kurikula (Cronje, 2022; Mahmood, 2021). Je tedy patrné, že se dle oborů možnosti využití této kombinované formy liší, s čímž souvisí i rozdílné požadavky na univerzitní a odborné knihovny ze strany studentů a akademických pracovníků (Singh et al., 202).

Dá se říci, že v sociálních vědách a výuce jazyků je blended learning běžnou součástí vzdělávacího procesu, ať už se jedná např. o povinné studijní texty, online nástroje nebo využití databází a softwarů pro samostatně úkoly. Co se týče exaktních oborů, mimo jiné matematiky, fyziky a chemie, i zde má zmíněná forma uplatnění. Osvědčily se instruktážní videa, simulace i zadávání samostatně či týmově zpracovávaných úloh (např. kódování ve virtuálním prostředí). Samozřejmostí je využití blended learningu v informatice či kurzech počítačové gramotnosti (Attard & Holmes, 2022). Je dále prokázán pozitivní vliv užití blended learningu na úroveň nabytých znalostí, schopností i sociálních dovedností (např. práce v týmu, komunikace) studujících (Li & Wang, 2021).

Přestože blended learning již dle Egera (2020, s. 42) „překročil původní aplikování zejména ve vysokoškolské oblasti (formální vzdělávání) a stal se součástí jak neformálního, tak i informálního vzdělávání,“ tento článek mapuje způsoby využití blended learningu v českém vysokoškolském prostředí. Nezaměřuje se přitom pouze na samotnou výuku, ale zahrnuje taktéž podpůrné služby a aplikace ve vztahu k blended learningu ve fakultních a univerzitních knihovnách jakožto institucích, které se na vytváření podmínek pro úspěšnou implementaci, jakožto i na její realizaci samotné, ve velké míře podílejí (srov. Cronje, 2022; Martzoukou, 2021).

Za účelem zmapování využití a podpory blended learningu na českých univerzitách a příslušných knihovnách bylo v druhé polovině roku 2022 realizován výzkum, přičemž byli osloveni studenti, akademici a knihovny z dvaceti českých vysokých škol a dalších odborných pracovišť. Právě synergie všech tří skupin je totiž dle odborné literatury (např. Antwi-Boampong & Bokolo, 2022; Eger, 2020) klíčovým faktorem pro to, aby byl blended learning ve vysokoškolském vzdělávacím systému smysluplně využíván.

Online kvantitativní dotazníkové šetření se uskutečnilo v rámci Centrálního rozvojového programu (CRP) MŠMT nazvaného Podpora blended learningu vysokoškolskými knihovnami (služby, zdroje, procesy), koordinovaného Českou zemědělskou univerzitou v Praze spolu

s Ústřední knihovnou Univerzity Karlovy. Článek shrnuje výsledky šetření zacíleného na tři skupiny respondentů, tedy akademiky, studující a zástupce vysokoškolských a odborných vědeckých knihoven. Výzkum postihuje jak míru a způsoby využití jednotlivých forem, metod i konkrétních nástrojů, tak příležitosti a slabá místa v českém vysokoškolském prostředí vzhledem ke zkoumané problematice.

MATERIÁL A METODA

Formulace problému a hypotéz

Využití a podpora blended learningu na univerzitách a v univerzitních a odborných knihovnách po pandemii Covid-19 nebyly dosud v českém prostředí předměty výzkumu. Z tohoto důvodu autorky pokládaly za potřebné zmapovat stávající stav a identifikovat možné překážky, jež by potenciálně mohly bránit využití a rozvoji tohoto přístupu na tuzemských univerzitách. Vzhledem k roli, jakou knihovny v tomto ohledu dlouhodobě hrají, jim byla ve výzkumu věnována zvláštní pozornost.

Šetření mělo ambici pokrýt čtyři základní oblasti související s blended learningem a vysokoškolským studiem, potažmo knihovnami, a to konkrétně postoj k různým formám vzdělávání a jejich využití, přístupnost a využití tištěných a digitálních zdrojů, spolupráci vysokoškolských knihoven se studujícími a akademickými pracovníky, služby podporující blended learning a otázku autorských práv.

S přihlédnutím k dosavadnímu výzkumu a poznatkům z praxe byly formulovány následující hypotézy, které byly poté ověřovány:

H1: Studující preferují kombinaci prezenční a distanční formy vzdělávání.

H2: Mezi akademickými pracovníky převládá názor, že online výuka nemůže plně nahradit prezenční výuku.

H3: Většina vysokoškolských knihoven se věnuje zpřístupňování EIZ (elektronických informačních zdrojů), přičemž významnou bariérou jsou v tomto ohledu finance.

H4: Studující i akademičtí pracovníci preferují využití elektronických a digitálních zdrojů nad tištěnými.

H5: Studující i akademičtí pracovníci využívají obdobné typy elektronických a digitálních zdrojů.

H6: Ve vysokoškolských knihovnách není dostatek prostoru pro aktivní zapojení do online výuky, interakci či řešení týmových projektů.

H7: Akademičtí pracovníci přímo nespolupracují na výuce s univerzitními či fakultními knihovnami.

H8: Podpora blended learningu je důležitou rolí vysokoškolských knihoven.

H9: Autorskoprávní otázky nejsou v rámci výuky na českých vysokých školách transparentně řešeny a diskutovány.

Metoda výzkumu a sběr dat

Výzkumnou metodou bylo online kvantitativní dotazníkové šetření (CAWI). Výhodou této metody je možnost oslovit velké množství respondentů s přesným zacílením na konkrétní skupiny, a potenciálně dosáhnout relativně vysoké návratnosti i díky možnosti snadné urgencye (Wu et al., 2022). Tento způsob sběru dat se ukázal být efektivní při výzkumech prováděných ve vzdělávacích institucích, a to jak pro interní účely, tak k vědeckému bádání (např. Gupta et al., 2022). Účelem bylo za pomoci odpovědí od studentů a akademiků z vysokých škol v České republice zjistit, jaká situace panuje v tuzemských vysokoškolských a odborných knihovnách.

Platformou pro sběr odpovědí byl online nástroj Microsoft Forms (placená licence), umožňující získat data ve formátu vhodném pro další analytické zpracování, které probíhalo za pomoci nástrojů MS Excel a SPSS. Dotazník obsahoval uzavřené (single-choice i multiple choice) i otevřené otázky, v některých případech měli respondenti možnost výběru z pětistupňové preferenční škály (srov. Eggers et al., 2021). Do přípravy dotazníku byl kromě autorek článku zapojen celý projektový tým CRP se zástupci z jednotlivých vysokých škol, který mohl podobu dotazníků pro studenty, akademiky i knihovny připomínkovat a testovat jejich pilotní verze. Podněty byly následně zohledněny a zapracovány.

Období sběru dat (od poloviny července 2022 do poloviny listopadu 2022) bylo zvoleno s ohledem na akademický rok a odhadovanou vytíženost respondentů, jelikož byla snaha zajistit co nejvyšší návratnost. Co se týče studentů a akademiků, pro každou skupinu a vysokou školu byl vytvořen unikátní dotazník. Distribuce přístupových linků k výzkumu probíhala prostřednictvím e-mailu předem určeným kontaktním osobám, dále pak jeho zpřístupňování probíhalo dle zvyklostí a možností na dané univerzitě, a to včetně urgencí. Vyplnění dotazníků bylo pro všechny oslovené z řad studentů i akademiků zcela dobrovolné. V případě knihoven byla za poskytnutí informací zodpovědná přímo kontaktní osoba, tedy buďto ředitel či ředitelka nebo osoba jí/jím určená (srov. Gupta et al., 2022).

Respondentům z řad akademiků a studujících byla zachována anonymita, pracováno bylo pouze s jejich afiliací a tříděním, jež bylo součástí výzkumu. Vyplňování bylo možné v průběhu

kdykoliv ukončit a dotazovací prostředí opustit, poskytnutí odpovědí bylo čistě na bázi dobrovolnosti. Naopak dotazník pro knihovny byl s jejich souhlasem neanonymní, aby bylo možné zajistit odpovědi od všech zapojených VŠ knihoven včetně jejich dílčích knihoven a součástí.

Struktura vzorku

Jak již bylo řečeno, participace ve výzkumu byla pro oslovené studenty i akademiky zcela dobrovolná, proto se bohužel nepodařilo zajistit vyrovnaný vzorek z hlediska afiliace studentů a akademiků z jednotlivých vysokých škol, což je bezesporu limitujícím faktorem. Výzkumný vzorek, jenž je detailně popsán v tomto oddílu textu, nám však dle našeho názoru stále dává možnost ověřit stanovené hypotézy a popsat způsob využití blended learningu v českém vysokoškolském prostředí, a to nejen co se týká výuky samotné, ale i podpůrných služeb a aplikací ve vztahu k blended learningu mj. ve fakultních a univerzitních knihovnách.

Do mutace šetření určené pro studující se zapojilo celkem 4715 studentů z dvaceti českých univerzit. Průměrný čas vyplnění byl necelých 32 minut (31 minut a 40 sekund), medián pak činil 12 minut a 21 sekund. Šetření se zúčastnili studenti všech typů studia, tedy bakalářského, magisterského i doktorského studia a rovněž i frekventanti programu celoživotního vzdělávání. Výběr respondentů byl heterogenní také podle formy studia. Zúčastnili se jej studující v prezenční, kombinované i distanční formě včetně specifických forem studia, jako je například celoživotní vzdělávání. U vzorku studentů doktorského studia se jednalo primárně o ty, kteří se dle výsledků šetření zatím výuce systematicky nevěnují a nemají na univerzitě akademický úvazek. Jisté zkušenosti s nějakou formou vyučování někteří z nich ovšem přiznali.

Výrazně nejvíce byli zastoupeni studenti z Vysokého učení technického v Brně (N = 1725; 36,6 % všech respondentů z řad studujících). Druhou univerzitou s největším počtem respondentů byla Univerzita Pardubice (N = 406; 8,6 %). Nejnižší ochotu vyjádřit se k tématu měli naopak studující z České zemědělské univerzity v Praze (N = 5; 0,1 %) a Akademie múzických umění (N = 29; 0,6 %), kde je však počet vyplněných dotazníků také ovlivněn specifickým zaměřením a kapacitami oborů.

Vzhledem k vysokému počtu odpovědí z Vysokého učení technického není překvapivé, že nejvíce respondentů studovalo na brněnských vysokých školách (N = 2151; 45,6 % všech respondentů z řad studujících). Následovaly Pardubice (N = 406; 8,6 %), Praha (N = 315;

6,7 %) a Ostrava (N = 309; 6,6 %). Ze zlínských vysokých škol dotazník dokončilo 292 studujících (6,2 %), královéhradecké univerzity reprezentovalo 233 studentů (4,9 %). Sto padesát a více odpovědí bylo evidováno také v rámci plzeňských (N = 217; 4,6 %), libereckých (N = 198; 4,2 %), českobudějovických (N = 197; 4,2 %), ústeckých (N = 181; 3,8 %) i opavských (N = 150; 3,2 %) vysokých škol. Nejméně zastoupená Olomouc nasbírala 66 studentských odpovědí (1,4 %). Co do výzkumného zaměření i fakultního zařazení byly zastoupeny všechny zapojené regiony.

Do průzkumu akademických pracovníků se zapojilo celkem 1424 akademiků z dvaceti českých univerzit. V textu označujeme zapojené akademické pracovníky také zjednodušujícím výrazem vyučující. Ačkoliv práce akademického pracovníka obvykle výuku zahrnuje, tato skutečnost byla již v úvodu dotazníku pro akademické pracovníky ověřena otevřenou otázkou: „*Jakým oblastem (oborům) se v rámci Vaší výuky na vysoké škole věnujete? Prosím vypište:*“. V případě nezodpovězení této otázky nebo uvedení skutečnosti, že nevyučují, by byli takoví respondenti ze vzorku vyřazeni. Tato varianta však nenastala, došlo tedy k potvrzení faktu, že jednou z rolí akademických pracovníků na českých vysokých školách je působit v roli vyučujících.

Průměrný čas vyplnění této mutace trval necelých 36 minut (35 minut a 48 sekund), medián pak činil 10 minut a 23 sekund. Co se týče struktury vzorku, nejhojněji zastoupeni byli akademici z VŠB – Technické univerzity Ostrava (N = 274; 19,2 % všech respondentů z řad akademických pracovníků) a Vysokého učení technického v Brně (N = 191; 13,4 %). Nejnižší ochotu vyjádřit se k tématu měli naopak vyučující a výzkumníci z České zemědělské univerzity v Praze (N = 3; 0,2 %) a Univerzity Palackého v Olomouci (N = 11; 0,8 %). Z ostravských pracovišť dotazník dokončilo 341 akademiků (23,9 %), brněnské univerzity reprezentovalo 322 vyučujících a výzkumníků (22,6 %). Přes stovku odpovědí akademiků bylo evidováno také v rámci pražských (N = 179; 12,6 %), pardubických (N = 143; 10 %) a plzeňských (N = 120; 8,4 %) vysokých škol. Co se týká výzkumného zaměření i fakultního zařazení, jednalo se o heterogenní skupinu. Počet a podíl respondentů z jednotlivých univerzit přehledně shrnuje Tab. 1.

Univerzita (oficiální zkratka)	Studující		Akademičtí pracovníci		Celkem	
	Počet (N)	Podíl (%)	Počet (N)	Podíl (%)	Počet (N)	Podíl (%)
VUT	1725	36,6 %	191	13,4 %	1916	31,2 %
UPCE	406	8,6 %	143	10,0 %	549	8,9 %
UTB	292	6,2 %	67	4,7 %	359	5,8 %
MENDELU	267	5,7 %	90	6,3 %	357	5,8 %
ZČU	217	4,6 %	120	8,4 %	337	5,5 %
OU	268	5,7 %	67	4,7 %	335	5,5 %
VŠB-TUO	41	0,9 %	274	19,2 %	315	5,1 %
TUL	198	4,2 %	88	6,2 %	286	4,7 %
UK	186	3,9 %	70	4,9 %	256	4,2 %
UHK	233	4,9 %	16	1,1 %	249	4,1 %
UJEP	181	3,8 %	50	3,5 %	231	3,8 %
SU	150	3,2 %	42	2,9 %	192	3,1 %
ČVUT	95	2,0 %	75	5,3 %	170	2,8 %
VŠTE	113	2,4 %	29	2,0 %	142	2,3 %
VETUNI	98	2,1 %	18	1,3 %	116	1,9 %
JU	84	1,8 %	16	1,1 %	100	1,6 %
MUNI	61	1,3 %	23	1,6 %	84	1,4 %
UPOL	66	1,4 %	11	0,8 %	77	1,3 %
AMU	29	0,6 %	31	2,2 %	60	1,0 %
ČZU	5	0,1 %	3	0,2 %	8	0,1 %
Celkový počet	4715		1424		6139	

Tab. 1 Struktura respondentů mutací dotazníku pro studující a akademické pracovníky dle univerzit, vlastní zpracování

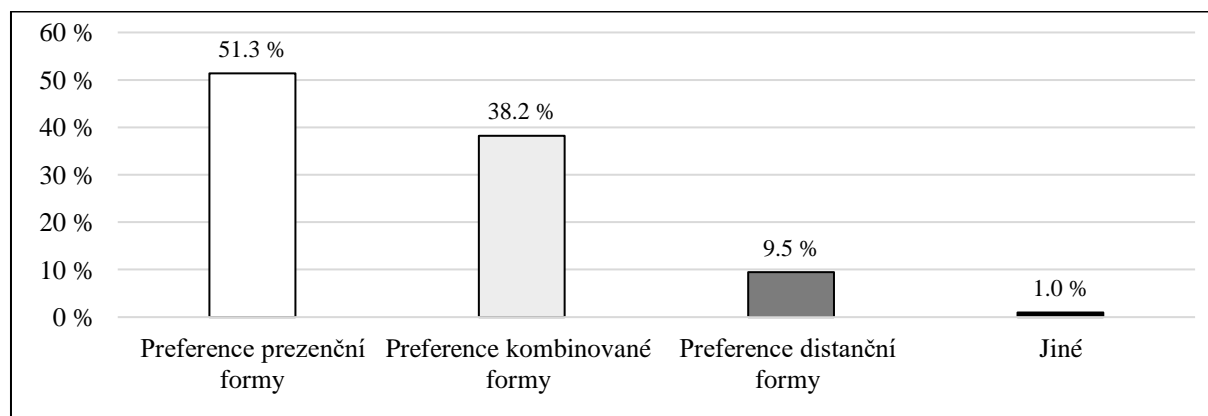
Do průzkumu pro knihovny se zapojilo 56 vysokoškolských a odborných knihoven z dvaceti veřejných vysokých škol v ČR. Dotazník vyplnily pověřené osoby z těchto knihoven (v abecedním pořadí): Akademická knihovna JU; Areálová Knihovna FEKT VUT; Areálová knihovna FSI VUT; Centrum informačních a knihovnických služeb a Knihovna Fakulty Managementu VŠE; CVI FSV UK; CERGE-EI knihovna Jana Kmenty (UK); Fakultní knihovna UK HTF; JU v Českých Budějovicích - Teologická fakulta - Knihovna Josefa Petra Ondoka; Knihovna biologie PřF UK; Knihovna CTS UK; Knihovna ČZU; Knihovna DAMU; Knihovna ETF UK; Knihovna FA VUT; Knihovna FCH VUT; Knihovna FI MUNI; Knihovna FAMU; Knihovna FHS UK; Knihovna FF UK; Knihovna geografie UK; Knihovna geologie PřF UK; Knihovna HAMU; Knihovna KTF UK; Knihovna MFF UK; Knihovna PedF UK; Knihovna PF UK; Knihovna univerzitního kampusu MUNI; Knihovna UPOL; Knihovna ÚDAUK; Knihovna Ústavu pro životní prostředí UK; Knihovna UTB ve Zlíně; Knihovna VŠTE v Českých Budějovicích; Lékařská knihovna LF UK v Hradci Králové; MENDELU; SVKI) SVKI FaF UK; SVI 3. LF UK; SVI ESF MUNI; ÚK a EDS MUNI; ÚK Filozofické

fakulty MUNI; UK SIS VETUNI VFU; Univerzitní knihovna OU; Univerzitní knihovna SU v Opavě; Univerzitní knihovna TUL; Univerzitní knihovna UHK; Univerzitní knihovna UPCE; Univerzitní knihovna ZČU v Plzni; ÚVI 1. LF UK a VFN UK; Ústřední knihovna ČVUT v Praze; Ústřední knihovna FSS MUNI; Ústřední knihovna PdF MUNI; Ústřední knihovna PřF MUNI; ÚK UK; Ústřední knihovna VUT v Brně; Ústřední knihovna VŠB-TUO; ÚVI UK; Vědecká knihovna UJEP v Ústí nad Labem. Lze tedy tvrdit, že se jedná o reprezentativní vzorek, jelikož odpovědi poskytly vysokoškolské knihovny z celé republiky. Průměrný čas vyplnění (91 minut a 36 sekund) i medián (42 minut a 10 sekund) vzhledem k obdobné délce této mutace oproti verzím pro studenty a akademiky naznačují, že knihovníci buďto nad otázkami déle přemýšleli anebo prokládali vyplňování jinými činnostmi.

VÝSLEDKY VÝZKUMU

Postoj k různým formám vzdělávání a jejich využití

Více než polovina studujících (N = 2420; 51,3 %; viz také Graf 1) jasně preferovala prezenční formu studia (např. fyzicky v učebně), přičemž i ti, kteří tuto formu striktně neprosazovali, zmiňovali její nenahraditelnost v určitých oborech a aspektech: „*Faktorů je více – záleží předmět od předmětu, pohodlnosti rozvrhu, důležitosti předmětů. Náročný předmět bych raději absolvoval prezenční formou, neboť při distanční se nedokáži plně soustředit.*“ Další respondenti, a to více než třetina (N = 1802; 38,2 %), upřednostňovali studium kombinovanou formou (kombinaci prezenčního studia a studia „na dálku“, např. online). Zde byla poptávka zejména po streamování nebo nahrávání přednášek: „*Kombinovanou – například přednášky se dají streamovat, tak by se dalo koukat z domu. Většina předmětů se dá také vyučovat vzdáleně.*“ Distanční formu (např. online studium nebo samostatně zpracovávané úkoly) preferovala necelá desetina dotazovaných (N = 447; 9,5 %). Tento způsob výuky byl favorizován zejména kvůli nutnosti kombinovat studium s prací: „*Elektronicky dostupné materiály. Ideálně v jednom PDF, jenž obsahují vše, co se při zkoušce potřebuje umět. Samostatně, což mj. nesnižuje možnost výděлку.*“

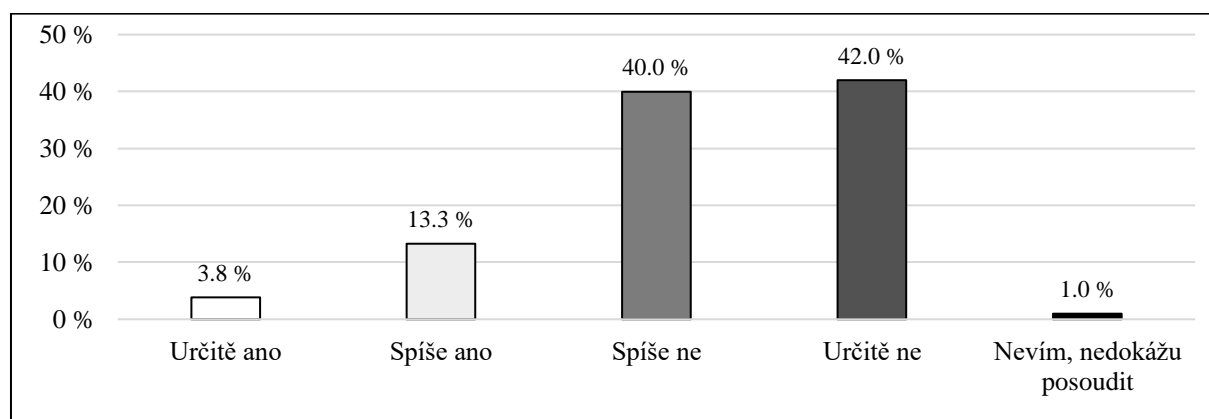

Graf 1 Preference formy výuky studujícími (možnost jedné odpovědi), vlastní zpracování

Co se týče denního harmonogramu a nejlepší doby studia pro samotnou výuku, studenti upřednostňují dopolední hodiny. Ranní hodiny jsou dále v oblíbenosti následovány odpolednem. Nejméně vyhovující denní dobou pro prezenční studium je z hlediska studentů večer, který spíše nebo silně odmítlo 83,1 % dotazovaných (N = 3919). Také při online výuce studenti jasně preferují ranní a dopolední hodiny před odpoledním a večerním časem. Nejsilněji

odmítanou dobou pro online studium je pak večer, kterou by na sklonku dne nechtělo absolvovat 46,7 % studujících (N = 2201).

Oslovení akademičtí pracovníci dle zjištěných výsledků převážně preferovali prezenční výuku (viz Graf 2), a to ať už jako jedinou formu, tak v kombinaci s jinými doplňkovými formami. Vyučující argumentovali jak nenahraditelností přímého kontaktu: „Prezenční forma je v terénu nenahraditelná. Online možná na vybraná cvičení a přednášky,“ tak mj. i prostou nutností ji realizovat: „...při standardních podmínkách je nutné v kontextu akreditací uskutečňovat prezenční výuku.“ Ač měly své zastánce i kombinovaná či hybridní formy výuky, objevovaly se hlasy proti, jako např.: „Nemám silný názor, online i prezenční výuka mají svá pro a proti. Kombinovaná forma mi přijde nejhorší minimálně z pohledu vyučujícího. Větší smysl mi dává pořizování záznamu než kombinovaná forma naživo.“ Pokud byla upřednostňována online výuka, bylo to zejména z praktických důvodů jako např. dojíždění nebo úspora času.

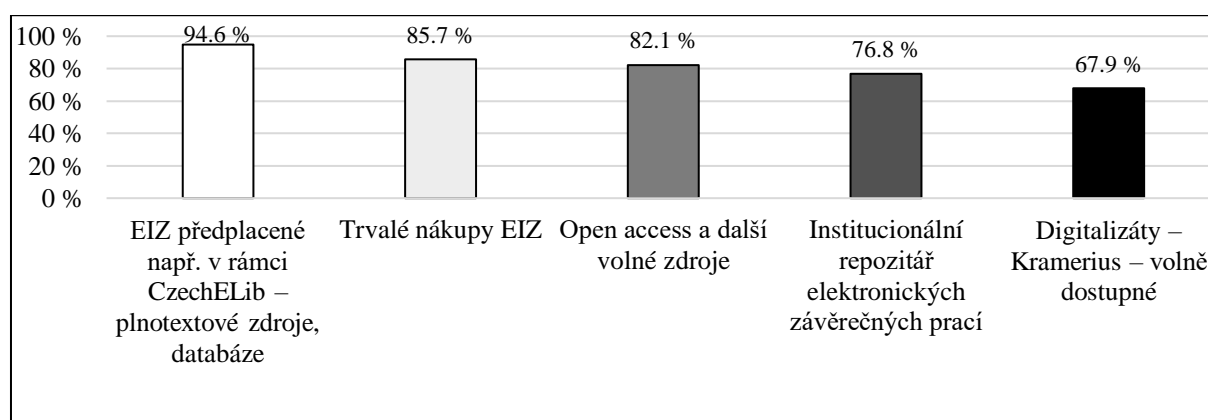

Graf 2 Odpovědi akademických pracovníků na otázku „Myslíte si, že online výuka může v předmětech, které vyučujete, plně nahradit klasickou prezenční výuku?“ (možnost jedné odpovědi), vlastní zpracování

Necelá polovina akademiků (N = 684; 48 %) přiznala, že online metody byly z jejich strany využívány v období covidu, ale v případě, že je klasická výuka možná, dál je nepoužívají, jelikož nejsou vhodné pro předměty, které vyučují. Po covidu stále kombinovala prezenční a online metody zhruba třetina vyučujících (N = 466; 32,7 %). Pandemie tedy mohla částečně přispět ke schopnosti akademiků využívat online metody, ať již dobrovolně nebo z důvodu vnějších okolností. Upřesnění se objevovaly u možnosti Jiné, např.: „Formu výuky řeší vedení školy/fakulty – nemohu se sama rozhodnout, že místo klasické výuky budu využívat online. Tzn. u nás nejde o můj postoj, ale postoj vedení, který mi formu výuky nařizuje.“

Přístupnost a využití tištěných a digitálních zdrojů

Většina knihoven zpřístupňuje EIZ (elektronické informační zdroje) předplácené např. v rámci konsorcia CzechELib nebo jiným způsobem (viz Graf 3). Knihovny se též ve velké míře věnují zpřístupňování trvale nakoupených zdrojů a open access zdrojů či jiných volných zdrojů. Institucionální repozitář kvalifikačních prací je již prakticky nedílnou součástí nabídky knihoven vysokých škol. Necelá polovina dotazovaných knihoven (N = 24; 42,9 %) se zabývá správou institucionálního repozitáře publikační činnosti. Pětice knihoven (8,9 %) uvedla, že řeší administraci repozitáře výzkumných dat.

Graf 3 Zpřístupňování elektronických a digitálních zdrojů univerzitními a odbornými knihovnami – 5 nejčastěji zvolených možností (možnost více odpovědí), vlastní zpracování

Všechny knihovny považují finanční nároky na pořízení e-zdrojů za významnou bariéru. Naopak překážku na straně uživatelů, co se týče hardwarového a softwarového vybavení, nevnímají jako klíčovou. Více než polovina knihoven (N = 34; 60,7 %) by též uvítala menší roztržitost rozhraní pro vyhledávání ve zdrojích a snazší orientaci v nabídce e-zdrojů. Obdobné množství knihoven je omezeno embargy nastavenými nakladateli nebo přístupem k určitým e-zdrojům pouze z jednoho počítače. Dalšími uváděnými bariérami jsou jednak finanční nároky na pořízení jednotlivých e-zdrojů, ale též nepoučenost uživatelů, ať už akademiků či studentů, neznalost nebo nedostatečná orientace uživatelů v nabídkách knihoven (navzdory jejich propagaci).

Co se týče digitálních knihoven a digitalizátů, více než polovina knihoven (N = 34; 60,7 %) by uvítala spolupráci univerzit při digitalizaci, společné budování digitálních knihoven anebo spolupráci při budování digitálních knihoven otevřených vzdělávacích zdrojů. Zazněl též požadavek na jednotný vyhledávací portál všech elektronických a digitálních zdrojů.

Výzkum prokázal, že zdroje zajišťované knihovnami se těší velké popularitě (viz Tab. 2). Využívání tištěných fondů je preferováno stále pro výuku, ovšem pro vlastní práci a výzkum jsou upřednostňovány spíše elektronické zdroje. Studující potvrdili, že tištěné zdroje používají nejvíce pro výuku (alespoň občas 74,1 %; N = 3496) a jiné účely (alespoň občas 74 %; N = 3487). Naopak necelá polovina (47 %; N = 2217) z nich deklarovala, že pro výzkum tyto zdroje téměř vůbec nebo vůbec nevyužívá.

Výsledky výzkumu prokázaly nárůst oblíbenosti používání elektronických zdrojů ve všech třech oblastech. Studenti hojně deklarovali používání elektronických zdrojů pro výzkum (80,7 %; N = 3805 alespoň občas), výuku/studium (89,1 %; N = 4200 alespoň občas) i jiné účely (92,6 %; N = 4366 alespoň občas).

<i>Tištěné zdroje</i>					
	<i>Velmi často</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Téměř vůbec</i>	<i>Nikdy</i>
<i>Pro výzkum</i>	6,3 % (N = 298)	14,2 % (N = 669)	32,5 % (N = 1531)	30,9 % (N = 1458)	16,1 % (N = 759)
<i>Pro výuku</i>	14,7 % (N = 694)	26,3 % (N = 1242)	33,1 % (N = 1560)	15,6 % (N = 736)	10,2 % (N = 483)
<i>Pro jiné účely</i>	14,1 % (N = 667)	21,6 % (N = 1020)	38,2 % (N = 1800)	19,4 % (N = 917)	6,6 % (N = 311)
<i>Elektronické a digitální zdroje (text, audio, video)</i>					
	<i>Velmi často</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Téměř vůbec</i>	<i>Nikdy</i>
<i>Pro výzkum</i>	32,8 % (N = 1545)	27 % (N = 1274)	20,9 % (N = 986)	10,4 % (N = 489)	8,9 % (N = 421)
<i>Pro výuku</i>	39,2 % (N = 1848)	33,7 % (N = 1590)	16,2 % (N = 762)	4,1 % (N = 192)	6,9 % (N = 323)
<i>Pro jiné účely</i>	45,3 % (N = 2135)	29,4 % (N = 1387)	17,9 % (N = 844)	5 % (N = 236)	2,4 % (N = 113)

Tab. 2 Využití tištěných a elektronických a digitálních zdrojů pro výzkum, výuku a jiné účely studujícími, vlastní zpracování

V případě používání elektronických a digitálních zdrojů studenti spoléhali zejména na univerzitní či fakultní knihovny. První příčky z hlediska užití obsadily univerzitní knihovní katalogy (např. weby univerzitní, fakultní knihovny), citační databáze (např. Web of Science, Scopus) a oborové časopisecké a knižní databáze. Poměrně využívaný byl také digitální repozitář Kramerius, do kterého opakovaně zavítalo 31,6 % studujících (N = 1490). Jako jiné zdroje byla opakovaně zmiňována skripta (i elektronická), ale též služby poskytované Googlem a ostatními weby nebo specializované portály pro výzkumníky (Academia, ResearchGate). Někteří studenti přiznali i využití Sci-Hubu či LibGenu.

Pro výzkum deklarovali studující využívání rozličných nástrojů a služeb, opět v závislosti na oboru. Většina z nich (zde bez ohledu na zaměření) uvedla, že pracuje s citačními manažery a generátory (např. Citace PRO, Zotero, Mendeley), nástroji pro správu dokumentů (MS Office365, Google Drive), Moodle / LMS – learning management systémy i studijními

informačními systémy daných škol (např. SIS, STAG), o něco méně studujících pak zmiňovalo analytické nástroje (např. SPSS, Atlas.ti). Pro studijní účely studenti využívali prakticky ty samé nástroje, jen se logicky LMS dostaly na úroveň citačních manažerů. Pro jiné účely byly kromě již zmíněných vyzdvihnuty licence pro další nástroje (např. Grammarly, Writefull, AutoCad) a také sociální sítě (např. Discord) umožňující sdílení informací s kolegy.

Jak je patrné z Tab. 3, akademičtí pracovníci i v dnešní digitální době používají tištěné zdroje jak pro výzkum (74 %; N = 1069 alespoň občas), tak pro výuku (81 %; N = 1166 alespoň občas) i jiné účely (81 %; N = 1172 alespoň občas). Na druhou stranu výsledky výzkumu rovněž potvrdily nárůst používání elektronických zdrojů ve všech třech oblastech. Akademici hojně deklarovali používání elektronických zdrojů pro výzkum (96,3 %; N = 1388 alespoň občas), výuku (96,9 %; N = 1397 alespoň občas) i jiné účely (93,6 %; N = 1350 alespoň občas). Byla zřejmá preference (u více než tří čtvrtin dotazovaných) přistupovat k elektronickým zdrojům vzdáleně (např. z domova), zbylá část vyučujících a výzkumníků povětšinou přiznávala kombinaci přístupu k elektronickým zdrojům např. z knihovny či pracoviště a/nebo vzdáleného přístupu dle aktuální situace.

<i>Tištěné zdroje</i>					
	<i>Velmi často</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Téměř vůbec</i>	<i>Nikdy</i>
<i>Pro výzkum</i>	19,2 % (N = 277)	22,3 % (N = 322)	32,6 % (N = 470)	19,5 % (N = 281)	5,1 % (N = 74)
<i>Pro výuku</i>	18,7 % (N = 269)	29,3 % (N = 422)	32,9 % (N = 475)	14,5 % (N = 209)	3,4 % (N = 46)
<i>Pro jiné účely</i>	15,1 % (N = 218)	25,1 % (N = 362)	41,1 % (N = 592)	13,7 % (N = 198)	3,7 % (N = 54)
<i>Elektronické a digitální zdroje (text, audio, video)</i>					
	<i>Velmi často</i>	<i>Často</i>	<i>Občas</i>	<i>Téměř vůbec</i>	<i>Nikdy</i>
<i>Pro výzkum</i>	66,2 % (N = 954)	24,1 % (N = 348)	6 % (N = 86)	1 % (N = 14)	1,5 % (N = 22)
<i>Pro výuku</i>	49,6 % (N = 715)	34 % (N = 491)	13,2 % (N = 191)	1,4 % (N = 20)	0,5 % (N = 7)
<i>Pro jiné účely</i>	43,8 % (N = 631)	32,5 % (N = 468)	17,4 % (N = 251)	3,3 % (N = 47)	1,9 % (N = 27)

Tab. 3 Využití tištěných a elektronických a digitálních zdrojů pro výzkum, výuku a jiné účely akademickými pracovníky, vlastní zpracování

V případě využívání elektronických a digitálních zdrojů akademici spoléhali zejména na univerzitní či fakultní knihovny. První příčky z hlediska užití obsadily citační databáze (např. Web of Science, Scopus), univerzitní knihovní katalogy (např. weby univerzitní, fakultní knihovny) a oborové časopisecké a knižní databáze, jež byly zdrojem informací a poznatků pro více než dvě třetiny dotazovaných. Jako jiné zdroje byly opakovaně zmiňovány nejen (nechvalně) známý Sci-Hub a jiné obdobné alternativy, ale též služby poskytované Googlem a ostatními weby nebo specializované portály pro výzkumníky (Academia, ResearchGate).

Specifické zdroje uváděli mj. akademici z technických oborů a IT, např.: „*Volně dostupné referenční a výukové materiály k používanému softwaru a informačním systémům,*“ stejně jako vyučující z umělecky zaměřených fakult a univerzit: „*Hudební nahrávky, analýzy interpretačních výkonů, skeny notových materiálů, internetové odkazy k tématům přednášek. Archivní hudební snímky. Vlastní a internetové zdroje.*“

Akademici deklarovali využívání rozličných nástrojů a služeb, opět v závislosti na oboru. Většina z nich (zde bez ohledu na zaměření) uvedla, že pracuje s citačními manažery a generátory (např. Citace PRO, Zotero, Mendeley), nástroji pro správu dokumentů (MS Office365, Google Drive) i analytickými nástroji (např. SPSS, Atlas.ti) a dalšími licencemi. Samozřejmostí byla znalost Moodle / LMS – learning management systémů i studijních informačních systémů daných škol (např. SIS, STAG), hojně zmiňovaných rovněž jako nástroje vhodné pro výuku. Pro jiné účely byly kromě citačních manažerů a generátorů nejčastěji vyzdvihovány nástroje pro správu dokumentů (MS Office365, Google Drive), nástroje pro online vzdělávání (např. MS Teams, Zoom, Adobe Connect) a nástroje pro spolupráci (webináře, videokonference).

Jako nejpřínosnější pro jejich výuku akademici jmenovali např. LMS (Moodle i jiné), e-learningové nástroje, služby Googlu a Microsoftu (cloud i nástroje pro online setkávání) a nekomerční alternativy těchto služeb. Ukázalo se také, že více než třetina respondentů (38,7 %; N = 551) má zkušenost s tvorbou elektronické knihy nebo skript, buď čistě v e-formě, anebo jako mutace tištěné verze. Další pětina vyučujících a výzkumníků (21 %; N = 299) by o tuto možnost publikace měla zájem. Někteří akademici také přiznali, že tvoří interní elektronické materiály, které publikovat neplánují: „*Moodle kurz, který si každý rok upravuji, považuji za elektronická skripta. Oficiálně jej publikovat nemá v našich poměrech smysl – více neproduktivní práce za nulové ohodnocení a problémy s vnitřní legislativou. Nevidím žádný přínos.*“

Vysokoškolské knihovny a spolupráce se studujícími a akademickými pracovníky

Ve vysokoškolských a odborných knihovnách dle výsledků šetření stále převládá akvizice fyzických dokumentů. Tendence směřující k pořizování elektronických dokumentů jsou zřetelné a pokud to finanční podmínky dovolují, je snahou knihovny realizovat spíše akvizici

elektronické verze dokumentu než tištěné. Elektronická periodika jsou již naprosto běžnou a zásadní součástí fondu specializované knihovny.

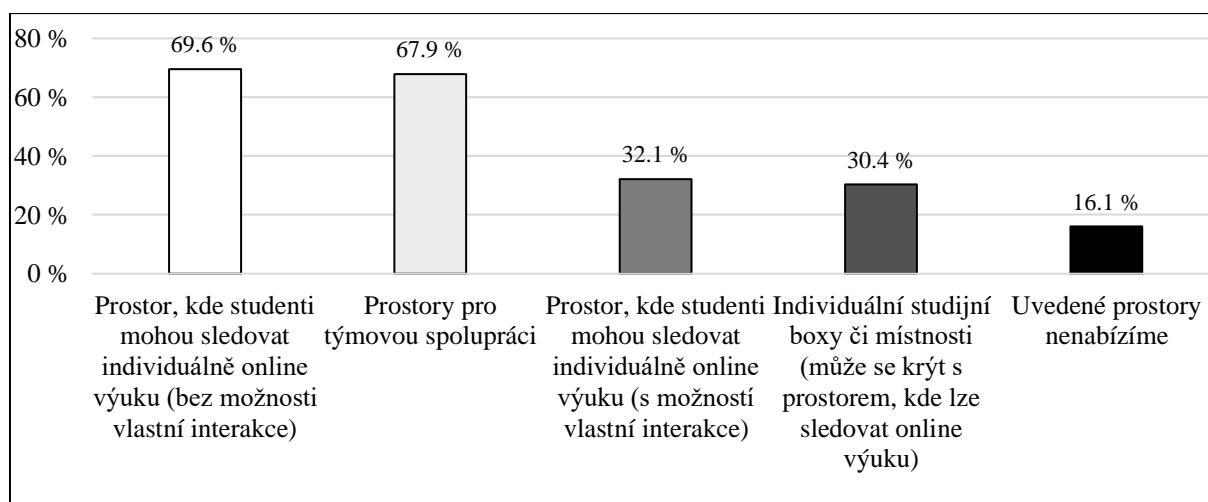
Knihovníci považují za velmi silnou bariéru ve využívání fyzického fondu nedostatek multiplikátů knih nebo jiných dokumentů (jak uvedlo 24 knihoven; 42,9 %). Další překážkou je pak nemožnost udělat si úplnou e-kopii textu z prezenčního fondu (z důvodu autorských práv). Silnou bariérou je též nemožnost vyzvednout si knihu na jakékoliv pobočce knihovny. Zajímavé je, že knihovníci vesměs nevidí pokuty a poplatky jako negativum.

Příležitost k zefektivnění využití fyzického fondu představuje dle oslovených knihoven digitalizace. Knihovny vnímají, že současní uživatelé upřednostňují co nejrychlejší a nejpohodlnější přístup ke zdrojům a digitalizace by byla jedna z cest, jak zejména starší fyzické fondy zpřístupnit. Digitalizace také umožňuje překonat bariéru nedostatku multiplikátů. Knihovny si ovšem uvědomují limity, které nastavuje autorskoprávní legislativa, a proto v tomto směru je rozvoj značně omezen. Další příležitostí je dle 39,3 % dotázaných knihoven (N = 22) zavedení vyzvedávacích boxů. Předpokládá se, že existují uživatelé, kteří upřednostňují rezervaci dokumentů přes knihovní katalog a pouhé vyzvednutí dokumentu kdykoliv bez ohledu na otevírací dobu knihovny. Na druhou stranu 48,2 % dotázaných knihoven (N = 27) tvrdí, že službu by nevyužilo a zavést ji neplánuje. Volný výběr jako vyšší komfort pro uživatele stále rezonuje mezi mnoha knihovnami a knihovny v něm spatřují možné zatraktivnění a zlepšení svých služeb.

Knihovny hrají důležitou roli také v možnostech nabízet svůj prostor pro potřeby výuky, samostudia či odpočinku. Více než polovina knihoven (57,1 %; N = 32) souhlasila s výrokem, že před covidovou dobou byly studovny využívány více nežli v současnosti, ale zároveň považují nynější vytiženost za dostatečnou. Knihovníci potvrzují, že si studenti nosí svá zařízení s sebou do knihovny. Část z nich (28,6 %; N = 16) dokonce tvrdí, že trvale instalovaná PC v současné době nejsou ve studovnách příliš potřeba. Shoda panuje na faktu, že není potřeba nová PC do studoven přidávat, a to navzdory převažujícímu názoru, že pevná PC jsou důležitá.

Třicet devět knihoven (69,6 %) nabízí prostor, kde studenti mohou sledovat individuálně online výuku, ovšem bez možnosti vlastní interakce – video/mikrofon, osmatřicet knihoven (67,9 %) disponuje prostory pro týmovou spolupráci. Dále některé knihovny nabízí individuální studijní boxy či místnosti, nebo prostor, kde mohou studenti sledovat individuálně online výuku i s možností interakce (tento prostor se může krýt s individuálními studijními boxy). Na otázku,

jaké prostory knihovny nejvíce postrádají, 57,1 % knihoven (N = 32) odpovědělo, že postrádá nebo by uvítalo větší či další sklady. Dále knihovny potřebují individuální studovny či místnosti, které jsou vhodné pro sledování online výuky, ale i odpočinkové zóny pro studenty a také pro týmovou práci. Devět z oslovených knihoven (16,1 %) nenabízí žádné uvedené prostory (viz Graf 4).

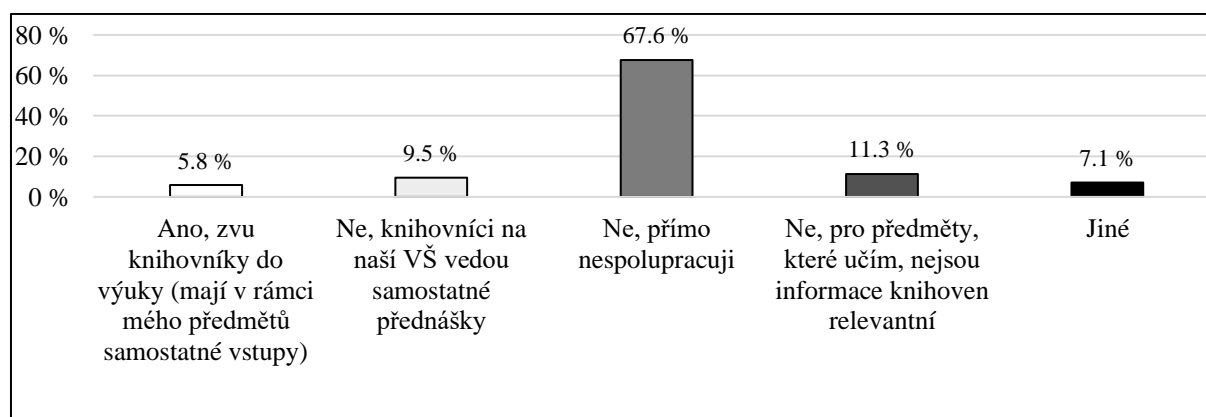
Graf 4 Odpovědi pověřených pracovníků univerzitních knihoven na otázku „Nabízí Vaše knihovna níže uvedené prostory?“ (možnost více odpovědí), vlastní zpracování

Studenti si spolupráci se svojí vysokoškolskou knihovnou z větší části chválili, oceňovali lidský přístup i odbornost knihovnického personálu. Někteří oceňovali i zlepšenou komunikaci knihovny, např.: „Je vidět, že se knihovna zlepšuje, moc se mi líbí úprava prostoru odpočinkové zóny (vaky, křesla se zástěnami), kde se ale dá i dobře studovat. Zároveň mě překvapilo, že jsem o mnoha službách a možnostech v naší knihovně během minulých let studia nevěděla a myslím, že se o nich nyní dovidám díky lepší komunikaci knihovny.“

Oproti tomu se ve studentských odpovědích objevovala i kritika především k propagaci činnosti knihovníků: „Náš obor, škola ... má většinu výukových materiálů na webu (e-learning, či jinde, ...) nebo není nutné žádnou literaturu číst – například stačí výklad učitele + jeho prezentace. Další literatura je označená jako 'doporučená literatura' a co vím, tak ji téměř nikdo nečte. Osobně jsem četl pouze jednu knihu, kterou nebylo problém v knihovně sehnat. Taký jsem si vždy myslel, že knihovník je člověk, který půjčuje/vrací knížky, případně je ukládá do policek. Pokud knihovnici poskytují i nějaké služby, které byly v dotazníku zmíněny, možná by nebylo špatné, kdyby tyto informace byly nějak veřejně dostupné – leták v knihovně / na webu...?“

Jako negativní aspekty v knihovně zmiňovali studenti rovněž nedostatek prostoru a vydýchaný vzduch. Ocenili by zejména odpočinkové zóny, čajový či kávový koutek a také místo, kde je možné sledovat online výuku. Od knihovníků by dotazovaní očekávali především expertní znalost v oblastech citace a plagiátorství, vyhledávání odborných informací a zajištění knih pro studium. Méně často by pak vyžadovali expertízu v hodnocení vědy či školení (např. hodnocení vědy, citace, informační podpora). Marketing a sociální sítě neřadili obvykle respondenti mezi očekávané znalosti knihovnického personálu.

Dle výsledků šetření (viz také Graf 5) není přímá spolupráce s knihovnou u oslovených akademiků běžná, jak uvedly více než dvě třetiny z nich (67,6 %; N = 963). Mezi vyučujícími jsou však oblíbené opory, které knihovny nabízí, jak doplňovali v dotazníku, např.: „*Ne přímo, ale procházím web knihovny a vzdělávám studenty – závěrečné práce,*“ anebo „*... instruuji studenty pro práci s katalogem, generátorem citací, atd.*“ Spolupráci s knihovnou obecně si akademici vesměs chválili, oceňovali lidský přístup i odbornost knihovnického personálu.

Graf 5 Odpovědi akademických pracovníků na otázku „Spolupracujete při Vaší výuce s knihovnou?“ (možnost jedné odpovědi), vlastní zpracování

Služby podporující blended learning a otázka autorských práv

Při svých službách, ať už se to týká fyzického fondu nebo elektronických zdrojů, knihovny často narážejí na nejrůznější limity nastavené autorskoprávní legislativou. Orientace v autorském právu je mezi knihovnami většinou velmi dobrá. Nejistota v oblasti praktické aplikace v jednotlivých nabízených službách byla deklarována v minimu případů. Knihovny by uvítaly obecně přehlednější metodiku aplikace autorskoprávní legislativy pro jednotlivé typy služeb a jasnější sjednocení přístupů ve svých službách mezi knihovnami.

Podporu blended learningu chápou vysokoškolské a odborné knihovny jako jednu ze svých rolí. Více než třetina zapojených knihoven (35,7 %, N = 20) zapůjčuje a spravuje přenosná zařízení či notebooky. Dvě instituce (3,6 %) půjčují jen notebooky, osmnáct knihoven (32,1 %) poskytuje různá přenosná zařízení, tedy např. čtečky nebo tablety, přičemž od půjčování čteček postupně upouštějí z důvodu malého zájmu. Problematická je rovněž údržba těchto zařízení, jejich aktualizace, nutnost např. čtečky po vrácení promazat, nebo odstranit ze zapůjčených zařízení osobní účty uživatelů a jejich přihlašovací údaje. Některé knihovny půjčují notebooky do studovny. Obecně je s těmito službami spojena mnohdy vyšší administrativa, např. smlouvy se studenty. Vrácení těchto zařízení je omezeno na otevírací dobu knihovny, nelze je vrátet do návratových boxů.

Ve vzdělávání na univerzitách formou školení či správy různých vzdělávacích a výukových nástrojů zajišťovaných knihovnou jasně dominuje podpora citačních manažerů a generátorů citací, téměř polovina zapojených knihoven (46,4 %, N = 26) se stará o licence či správu jiných nástrojů typu (Grammarly, Writeful, AutoCad), dvacet pět knihoven (44,6 %) se věnuje podpoře antiplagiátorských systémů. Nadstavbu v knihovním systému pro podporu a zajištění studijní literatury pro konkrétní vyučované kurzy provozují jen dvě knihovny. Z odpovědí na otevřené otázky ovšem vyplývá, že i další knihovny propojují knihovní systém se studijním informačním systémem své školy. Umožňují tím propojení např. doporučených pramenů k jednotlivým předmětům do knihovního systému, nebo pracují s uváděnou literaturou v informačním systému pro akviziční potřeby. Jedna knihovna zmiňuje, že službu nabízeli, ale nebyl o ni zájem.

Více než polovina knihoven (62,5 %, N = 35) se zapojuje do blended forem vzdělávání. Knihovny spolupracují při výuce bakalářských a podobných typů seminářů, vyučují např. práci s EIZ, citacemi nebo rešerše. Pokud knihovny organizují vlastní kurzy využívající blended learning, jde nejčastěji o školení či předměty týkající se informační gramotnosti, práce s EIZ či citacemi.

Z hlediska využití blended learningu v knihovnách by studenti ocenili zejména větší prostor v knihovně (např. prostor ke studiu, online výuce, setkávání). Zaujala je také možnost zlepšení samotné výpůjční služby pro zajištění tištěných knih a časopisů (např. objednávání z depozitáře) a kvalitnější online knihovní služby (např. rezervace). Velmi silnými bariérami ve zpřístupňování veškerých e-zdrojů a digitálních zdrojů pro studium jsou dle respondentů především autorská práva (např. nemožnost přístupu k veškeré nabídce odkudkoliv) a finanční

nároky. Studujícím vadily i omezená nabídka (např. dočasná omezení přístupu, licence na současně přistupující uživatele, přístup na jeden konkrétní počítač) a roztržitost rozhraní vyhledávání zdrojů a nemožnost snadné orientace ve veškerých nabídkách zdrojů.

Více než třetina studentů (39,3 %; N = 1854) deklarovala, že studijní literaturu má nahranou v Moodle či studijním informačním systému, čtvrtina (25 %; N = 1180) si vystačí výlučně se svou školní knihovnou. Do jiných knihoven za účelem získání studijní literatury zavítalo 21,5 % studujících (N = 1016). Pouhých 5,8 % respondentů (N = 275) tvrdilo, že studijní literatura není pro jejich obor klíčová. Co se týče jiných zdrojů, studující uváděli např. internet, sociální sítě anebo nákup „z druhé ruky“.

Přístup k literatuře a problémy s tím související řeší studující různými způsoby. Při odpovědi na otázku „*Jakým způsobem si převážně sháníte studijní literaturu?*“ sedm z deseti dotázaných (N = 3292) spíše či úplně souhlasilo s tím, že pokud si nedokážou dohledat studijní literaturu, je to jejich problém a řeší to vlastní cestou (např. přes oborovou facebookovou skupinu, Ulož.to, materiály od spolužáků). Oproti tomu 64,5 % studujících (N = 3042) tvrdilo, že studijní literatura je vždy snadno dostupná, vyučující ji skenují či ukládají na sdílené úložiště (např. Moodle nebo studijní informační systém). Pouhých 29,6 % vzorku (N = 1397) zcela či částečně souhlasilo s tím, že si studijní literaturu kupují (viz Tab. 4).

	<i>Určitě souhlasím</i>	<i>Spíše souhlasím</i>	<i>Spíše nesouhlasím</i>	<i>Určitě nesouhlasím</i>	<i>Nevím, nedokážu posoudit</i>
<i>Pokud si nedokážu dohledat studijní literaturu, je to můj problém a řeším to vlastní cestou.</i>	27,0 %	42,9 %	12,6 %	7,8 %	9,8 %
<i>Studijní literatura je vždy snadno dostupná, vyučující ji skenují či ukládají na sdílené úložiště.</i>	17,7 %	46,8 %	19,7 %	6,4 %	9,4 %
<i>Studijní literaturu hledám výlučně v knihovně naší školy či online databázích.</i>	20,4 %	41,4 %	17,2 %	9,7 %	11,2 %
<i>Jsem schopný/á si studijní literaturu dohledat v odborných databázích či v knihovně, v případě, že toho nejsem schopen /schopna, vždy se obracím na vyučující daného kurzu.</i>	13,8 %	47,2 %	18,5 %	6,8 %	13,7 %
<i>Jsem schopný/á si studijní literaturu dohledat v odborných databázích či v knihovně, v případě, že toho nejsem schopen/ schopna, obrátím se na knihovnu.</i>	12,0 %	38,6 %	22,3 %	10,8 %	16,3 %
<i>Studijní literaturu si kupuji.</i>	8,8 %	20,9 %	30,3 %	32,8 %	7,3 %

Tab. 4 Přístup k literatuře a řešení případných problémů studujícími, vlastní zpracování

K autorským právům vztahujícím se ke studijním materiálům se studenti staví poněkud volně. Stahování materiálů (např. studijních materiálů, e-knih, oborových zdrojů) z portálu Ulož.to

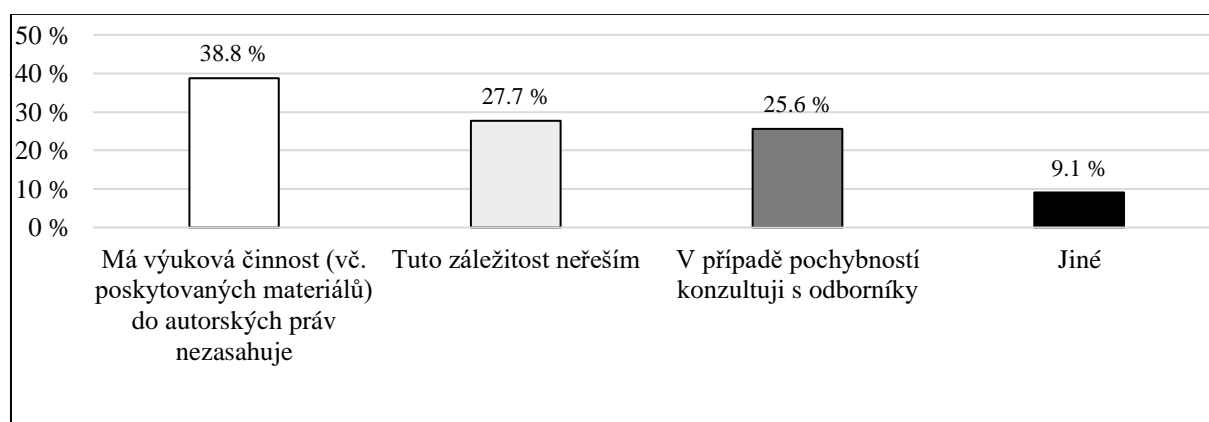
nebo z odborných databází a jejich posílání soukromým e-mailem spolužákům, kteří materiály užívají výhradně pro svou vlastní potřebu, označila významná část studujících jako situaci, v níž mohou porušit autorské právo. Jako situaci, kdy je možné autorské právo porušit, vybrali respondenti také shromažďování materiálů (např. studijní materiály, e-knihy, oborové zdroje) v otevřené nebo uzavřené facebookové skupině, kde jsou k dispozici volně či pouze členům. Nemusí však jít jen o neznalost, ale také o srážku s realitou všedních dní, jak vysvětlil jeden ze zapojených studentů: „*Vím, že autorské právo nemohu porušit v žádném z uvedených případů, běžně se tak ale děje, že se mezi studenty šíří materiály, a to ať už materiály zveřejněné vyučujícím dostupné v ISu (např. student nemá zapsaný předmět, ale chodí i tak na přednášky a rád by viděl materiály, a nebo by student rád viděl materiály z minulého roku předtím, než si předmět запиše), další školní materiály (např. studentem nahraný záznam online přednášky, kde sám vyučující žádný záznam nepořizuje) nebo studijní materiály z jiných zdrojů (publikace etc.).*“ Celých 39,7 % studentů (N = 1874) dále prohlašuje, že se jich uvedené případy netýkají, což je v dnešní digitální době podivuhodné.

Akademičtí pracovníci by z hlediska blended learningu ocenili zejména e-learningový kurz pro studenty, jak efektivně využívat služeb knihovny, orientovat se v online i tradičních informačních zdrojích a možnost nákupu či zprostředkování online nástroje. Zaujala je také možnost užší spolupráce při sestavování seznamů doporučené studijní literatury. Slabými stránkami ve zpřístupňování veškerých e-zdrojů a digitálních zdrojů jsou dle oslovených výzkumníků a vyučujících především autorská práva (např. nemožnost přístupu k veškeré nabídce odkudkoliv), roztržitost rozhraní vyhledávání zdrojů a nesnadná orientace ve veškerých nabídkách zdrojů, omezená nabídka (např. embarga, licence na současně přistupující uživatele, přístup na jeden konkrétní počítač) a finanční nároky.

Třetina dotazovaných akademiků (33 %; N = 476) deklarovala, že studijní literaturu zadává dle její dostupnosti ve školní knihovně či v online databázích. Dalších 28,7 % (N = 415) vyučujících se domnívalo, že studenti by měli být schopni si studijní literaturu dohledat v odborných databázích či v knihovně. V případě, že toho nejsou schopni, poskytli by jim radu pedagogové samotní. Někteří oslovení také zmiňovali, že by postupovali jinak u bakalářských a jinak u magisterských studentů, u nichž se již předpokládá vyšší úroveň práce se zdroji.

Jak je patrné z Grafu 6, dvě třetiny akademiků (65,7 %; N = 948) se domnívaly, že jejich výuková činnost (vč. poskytovaných materiálů) do autorských práv nezasahuje nebo tyto záležitosti neřeší. Zbytek respondentů buďto konzultuje s odborníky (25,3 %; N = 365) na

autorskoprávní otázku, anebo volí jiné cesty, např. vybírá volně dostupné zdroje či doporučuje pouze oficiálně dostupné zdroje (např. přes knihovnu nebo videa s copyrightem). Někteří vyučující pak dokonce v minulosti použili různé únikové cesty, zejména v období covidu, např.: „Když je kniha v knihovně, nebo si ji studenti objednájí přes MVS, pak práva neřeším (řeší to MK ČR). Když byl COVID a neexistoval jiný způsob, jak se dostat k literatuře (Bookport, Kramerius), sháněla jsem si e-knihy za své peníze, nebo skeny, abych studentům usnadnila získání studijních materiálů. Jednalo se ovšem o výjimečnou situaci, která se doufám nebude opakovat,“ což prokazuje, že je zde určitý rozpor mezi tvrzením respondentů a reálným stavem.

Graf 6 Přístup akademických pracovníků ke zpřístupňování povinné a doporučené studijní literatury, co se týče autorských práv (možnost jedné odpovědi), vlastní zpracování

DISKUSE VÝSLEDKŮ A LIMITŮ VÝZKUMU

Po interpretaci dílčích výsledků kvantitativního dotazníkového šetření přistupujeme k verifikaci nastolených hypotéz. Došlo k potvrzení sedmi z nich (H2, H3, H4, H5, H7, H8, H9), dvě hypotézy (H1, H6) naopak potvrzeny nebyly.

Hypotéza H1: *Studující preferují kombinaci prezenční a distanční formy vzdělávání* nebyla potvrzena. Přestože 38,2 % studentstva preferovala studium kombinovanou formou (kombinaci prezenčního studia a studia „na dálku“, např. online), prezenční forma byla upřednostňovaná více než polovinou respondentů mutace dotazníku určené pro studující (viz též Graf 1). V odpovědích na otevřené otázky týkající se této problematiky byla rovněž opakovaně zmiňována nenahraditelnost a přínosnost prezenční výuky.

Hypotéza H2: *Mezi akademickými pracovníky převládá názor, že online výuka nemůže plně nahradit prezenční výuku* byla potvrzena. Přes 80 % dotazovaných akademiků se domnívá, že online výuka nemůže v jimi vyučovaných předmětech plně nahradit výuku prezenční (viz Graf 2). Významná část akademických pracovníků (48 %) také již nepoužívá online metody, ke kterým se byli nuceni uchýlit v období koronavirové pandemie, jelikož dle jejich názoru nejsou vhodné k aplikaci v předmětech, jež vyučují.

Hypotéza H3: *Většina vysokoškolských knihoven se věnuje zpřístupňování EIZ (elektronických informačních zdrojů), přičemž významnou bariérou jsou v tomto ohledu finance* byla potvrzena. Přes 90 % pracovníků knihoven pověřených vyplněním dotazníku potvrdilo, že se jejich pracoviště věnuje zpřístupňování EIZ, ať už předplácení nebo trvalým nákupům (viz Graf 3). Všechny zapojené knihovny považují finanční nároky na pořizování e-zdrojů za významnou bariéru.

Hypotéza H4: *Studující i akademičtí pracovníci preferují využití elektronických a digitálních zdrojů nad tištěnými* byla potvrzena. U studentů i akademiků se jednalo o preferenci týkající se využití pro účely výzkumu, výuky i jiné (viz Tab. 2 a Tab. 3). U akademických pracovníků ale byl rozdíl mezi využitím tištěných a elektronických, potažmo digitálních zdrojů vyjádřený v procentech menší nežli u studentstva.

Hypotéza H5: *Studující i akademičtí pracovníci využívají obdobné typy elektronických a digitálních zdrojů* byla potvrzena. Obě skupiny respondentů shodně deklarovaly využívání univerzitních katalogů, citačních databází, manažerů a generátorů, Moodle / LMS, studijních

informačních systémů i nástrojů a softwarů. Rozdíly byly detekovány spíše v míře užití a oblíbenosti, a to jak mezi studujícími a akademickými pracovníky, tak napříč obory, které mají v tomto ohledu logicky rozličná specifika.

Hypotéza H6: *Ve vysokoškolských knihovnách není dostatek prostoru pro aktivní zapojení do online výuky, interakci či řešení týmových projektů* nebyla potvrzena. Přes dvě třetiny zapojených knihoven (67,9 %) disponují prostory pro týmovou spolupráci a necelá třetina institucí (32,1 %) nabízí též prostory, kde je možné individuálně sledovat online výuku s možností interakce (viz Graf 4). Ačkoliv výsledky výzkumu prokázaly, že je stále na čem pracovat, zlepšení prostředí v univerzitních knihovnách reflektovali rovněž studující.

Hypotéza H7: *Akademičtí pracovníci přímo nespolupracují na výuce s univerzitními či fakultními knihovnami* byla potvrzena. Přes dvě třetiny vyučujících (67,6 %) potvrdily, že s knihovnou při výuce přímo nespolupracují, další část pak uvedla, že pro předměty, jež učí, nejsou informace knihoven relevantní (11,3 %) nebo že na jejich VŠ vedou knihovníci samostatné přednášky (9,5 %). Jen malá část akademických pracovníků (5,8 %) zve knihovníky do výuky (viz také Graf 5).

Hypotéza H8: *Podpora blended learningu je důležitou rolí vysokoškolských knihoven* byla potvrzena. Podíl knihoven ve vzorku zapojujících se do blended forem vzdělávání převyšuje polovinu (62,5 %). Knihovny participují na podpoře studijních programů, a to zejména při realizaci školení a kurzů týkajících se např. práce s EIZ, citacemi či informační gramotností obecně. Roli podpory blended learningu univerzitní knihovny plní též půjčováním a správou různých přenosných zařízení nebo notebooků.

Hypotéza H9: *Autorskoprávní otázky nejsou v rámci výuky na českých vysokých školách transparentně řešeny a diskutovány* byla potvrzena. Přestože pracovníci univerzitních knihoven jsou schopni se v autorskoprávních otázkách orientovat, uvítali by obecně přehlednější metodiku aplikace autorskoprávní legislativy pro jednotlivé typy služeb a jasnější sjednocení přístupů mezi knihovnami. Nejistota a neexistence (či neznalost) jasných pravidel a návodů, jak postupovat ve zpřístupňování některých studijních materiálů, byla patrná v odpovědích studujících i akademiků (viz mj. Tab. 4 nebo Graf 6).

Je nutné přiznat, že provedený výzkum je limitován hned několika skutečnostmi. Nejvýraznějším limitem je bezesporu struktura vzorku respondentů u skupin studujících a akademických pracovníků (viz Tab. 1), která nemůže být považována za reprezentativní.

Z tohoto důvodu také nebylo možné z nasbíraných odpovědí vyvozovat silné závěry popisující vztahy mezi blended learningem a univerzitní / oborovou příslušností. Tento nedostatek mohl být eliminován silnějším apelem na vyplnění dotazníku a nastavením kvót, případně zvolením jiného období sběru dat. Na základě výše uvedeného se domníváme, že ačkoliv provedený výzkum poskytl cenné poznatky týkající se způsobu využití blended learningu v českém vysokoškolském prostředí, bylo by vhodné realizovat obdobné šetření věnující se zkoumané problematice na reprezentativním vzorku, popřípadě k potvrzení a ověření zjištěných skutečností využít jinou výzkumnou metodu, např. rozhovory či focus groups.

ZÁVĚR

Provedený výzkum ukázal, že blended learning je na českých vysokých školách již etablován, a to buďto cíleně, anebo intuitivně. Vysokoškolské a odborné knihovny k tomu výrazným způsobem přispívají. Mimo běžnou podporu a zajišťování studijních materiálů (fyzických i digitálních) a nástrojů využitelných v tomto typu výuky se vysokoškolské knihovny a jejich pracovníci zasazují o osvětu a realizují školení dle potřeb a zájmů akademické obce. Mezi služby, jež vzdělávání formou blended learningu napomáhají, je půjčování zařízení nebo možnost využití prostor vyhrazených pro tyto účely v knihovně.

Více než polovina studujících stále preferuje prezenční formu studia, více než třetina upřednostňovala studium kombinovanou formou (kombinaci prezenčního studia a studia „na dálku“, např. online). Studenti ve velké míře preferují elektronické informační zdroje pro studium i výzkum, tištěné zdroje používají nejvíce pro studium a jiné účely. Necelá polovina studentů pro výzkum tištěné zdroje téměř vůbec nebo vůbec nevyužívá. Spolupráci s knihovnou si studenti chválí, oceňují lidský přístup i odbornost knihovnického personálu. Od knihovníků očekávají expertní znalost v oblastech citací a plagiátorství, vyhledávání odborných informací a zajištění knih pro studium.

Přístup k literatuře je ambivalentní. Většina studentů souhlasí s tvrzením, že pokud si nedokážou dohledat studijní literaturu, je to jejich problém a řeší to vlastní cestou (např. přes oborovou facebookovou skupinu, Ulož.to, materiály od spolužáků). Nemalá část studujících též tvrdí, že studijní literatura je vždy snadno dostupná a vyučující ji skenují či ukládají na sdílené úložiště. Více než třetina studentů prohlásila, že studijní literaturu má nahranou v Moodlu či studijním informačním systému, čtvrtina si vystačí výlučně se svou školní knihovnou. Studenti přistupují k získávání odborné literatury spíše volněji, uvědomují si, že často mohou porušovat autorská práva. Přesto se část z nich domnívá, že se jich porušování autorských práv netýká.

Necelá polovina všech dotázaných akademických pracovníků potvrdila, že online metody k výuce používala během covidu, ale nyní je již nepoužívá, jelikož podle nich nejsou vhodné pro předměty, které vyučují. Většina akademiků byla přesvědčena, že online výuka nemůže zcela nahradit klasickou prezenční výuku. Preference prezenční výuky byla upřednostněna především v jedné formě, o něco méně v kombinaci s jinými doplňkovými formami. Ve srovnání využívání tištěných a elektronických zdrojů používají akademici častěji elektronické zdroje. Nejvíce využívanými elektronickými a digitálními zdroji mezi akademiky jsou

jednoznačně citační databáze. Důležitým zjištěním především pro knihovny bylo, že většina dotázaných akademiků s knihovnou přímo nespolupracuje. Pouze malá část akademiků zve knihovníky do své výuky a pouze minorita knihovníků má na své univerzitě samostatné přednášky.

Slabými stránkami ve zpřístupňování veškerých online zdrojů jsou dle oslovených výzkumníků a vyučujících především autorská práva (např. nemožnost přístupu k veškeré nabídce odkudkoliv), roztržitost rozhraní vyhledávání zdrojů a nesnadná orientace ve veškerých nabídkách zdrojů, omezená nabídka (např. embargo, licence na současně přistupující uživatele, přístup na jeden konkrétní počítač) a finanční nároky. Ve vztahu k tematice blended learningu a knihoven by akademičtí pracovníci ocenili e-learningové kurzy o využití služeb knihovny, orientaci v online i tradičních informačních zdrojích a možnost nákupu či zprostředkování online nástroje. Akademičtí pracovníci zadávají studijní literaturu k výuce podle její dostupnosti v knihovně či v online databázích, ale současně si myslí, že studenti by si měli informace najít v odborných databázích a v knihovně.

Pokud lze najít společné preference, na kterých se shodli jak studenti, tak akademici, je to jednoznačně klasická prezenční výuka před online výukou. Studující i akademici taktéž povětšinou upřednostňují užívání elektronických informačních zdrojů před tištěnými. Potvrdila se rovněž využívanost univerzitních knihovních katalogů (více u studentů) a citačních databází (více u akademiků). Je tedy zřejmé, že blended learning bude i nadále formou vzdělávání přítomnou v českém univerzitním prostředí, a proto si zasluhuje být předmětem dalšího výzkumu.

DEDIKACE

Tento výstup vznikl v rámci v rámci Centrálního rozvojového programu (CRP) MŠMT nazvaného Podpora blended learningu vysokoškolskými knihovnami (služby, zdroje, procesy) a byl též podpořen programem Cooperatio, vědní oblast MCOM.

LITERATURA

Antwi-Boampong, A., & Bokolo, A. J. (2022). Towards an institutional blended learning adoption model for higher education. *Technology, Knowledge and Learning*, 75(5), 765–784. <https://doi.org/10.1007/s10758-021-09507-4>

Attard, C., & Holmes, K. (2022). An exploration of teacher and student perceptions of blended learning in four secondary mathematics classrooms. *Mathematics Education Research Journal*, 34, 719-740.

Cronje, J. (2022). From face-to-face to Distance: Towards Flexibility in five Dimensions of Blended Learning: Lessons Learnt from the Covid-19 Pandemic. *Electronic Journal of e-Learning*, 20(4), 436-450.

Davis, H. C., & Fill, K. (2007). Embedding blended learning in a university's teaching culture: Experiences and reflections. *British Journal of Educational Technology*, 38(5), 817-828.

Eger, L. (2020). *E-learning a jeho aplikace: s orientací na vzdělávání a profesní vzdělávání Millennials*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Eggers, J. H., Oostdam, R., & Voogt, J. (2021). Self-regulation strategies in blended learning environments in higher education: A systematic review. *Australasian Journal of Educational Technology*, 37(6), 175-192.

Green, A. (2022). Post Covid-19: Expectations for Academic Library Collections, Remote Work, and Resource Description and Discovery Staffing. *The Journal of Academic Librarianship*, 48(4), 102564. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2022.102564>

Gupta, R., Aggarwal, A., Sable, D., Chahar, P., Sharma, A., Kumari, A., & Maji, R. (2022). Covid-19 pandemic and online education: Impact on students, parents and teachers. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 32(4), 426-449.

Frydrychová Klímová, B. (2008). Blended learning and teaching foreign languages. *Problems of Education in the 21st Century*, 5, 69-74.

Havránková, K., & Dvořáková, M. (2022). Hybridní výuka na vysokých školách: Strašák nebo příležitost pro rozvoj pedagogických kompetencí? *Pedagogická orientace*, 32(3), 265-273.

Hill, J., & Smith, K. (2023). Visions of blended learning: identifying the challenges and opportunities in shaping institutional approaches to blended learning in higher education. *Technology, Pedagogy and Education, 32*(3), 289-303.

Li, S., & Wang, W. (2022). Effect of blended learning on student performance in K-12 settings: A meta-analysis. *Journal of Computer Assisted Learning, 38*(5), 1254-1272.

Mahmood, S. (2021). Instructional strategies for online teaching in COVID-19 pandemic. *Human behavior and emerging technologies, 3*(1), 199-203.

Martzoukou, K. (2021). Academic libraries in COVID-19: A renewed mission for digital literacy. *Library management, 42*(4/5), 266-276.

Singh, J., Steele, K., & Singh, L. (2021). Combining the Best of Online and Face-to-Face Learning: Hybrid and Blended Learning Approach for COVID-19, Post Vaccine, & Post Pandemic World. *Journal of Educational Technology Systems, 50*(2), 140-171.

Švaříček, R., & Zounek, J. (2008). E-learning ve vysokoškolské výuce pohledem empirického výzkumu. *Studia paedagogica: Škola a místo, 13*(1), 101–126.

Wu, M. J., Zhao, K., & Fils-Aime, F. (2022). Response rates of online surveys in published research: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior Reports, 7*, 100206. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2022.100206>

POZNÁMKA O AUTORKÁCH

Irena Prázová

Irena Prázová vystudovala magisterské a doktorské studium na Institutu komunikačních studií a žurnalistiky na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Dlouhodobě se věnuje informačnímu vzdělávání na SŠ a VŠ, sociologickým šetřením zaměřeným na společenskovední oblast a rovněž věnuje se problematice čtenářství. Vede analyticko-metodologické oddělení v rámci Centra mediálních studií a zároveň vede Centrum vědeckých informací na FSV UK.

E-mail: irena.prazova@fsv.cuni.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5718-9807>

Kateřina Turková

Kateřina Turková je akademickou a vědeckou pracovnící působící na katedře žurnalistiky Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Mezi oblastí jejího výzkumného zájmu patří komunikace prostřednictvím sociálních sítí, kvantitativní výzkumné metody a sportovní komunikace.

E-mail: katerina.turkova@fsv.cuni.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0621-5331>

Barbora Drobíková

Barbora Drobíková je vedoucí Oddělení centrálního knihovnicko-informačního systému Ústřední knihovny Univerzity Karlovy. Zabývá se zejména oblastmi zpracování informačních zdrojů, knihovními procesy a technologiemi. Vyučuje též předměty týkající se organizace informací na Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

E-mail: barbora.drobikova@ruk.cuni.cz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6340-5940>